

Plébán J. Kristóf¹

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI ÖNKÉNTES MENTŐSZERVEZETEK KÉPZÉSI TÁMOGATÁSA

(THE TRAINING SUPPORT OF THE VOLUNTARY RESCUE ORGANISATIONS IN Hajdú-Bihar COUNTY)

A biztonság, a katasztrófák elleni védelem minden közösség gazdasági, szociális fejlődésének alapvető eleme. Az önkéntes mentőszervezeteknek a védekezésben, kárelhárításban megjelenő szerepvállalása kifejeződése azon állampolgári akaratsnak, mely a biztonság megteremtését saját eszközeivel, idejével támogatva segíti. A kárhelyszínen való hivatásos és önkéntes erők együttműködésének hatékonyságát a mentőszervezetek képességeinek folyamatos fejlesztése, az ezen alapuló képzés végrehajtása biztosítja. A megváltozott társadalmi környezet helyzeteire, a biztonság megteremtésének új kihívásai meg kell, hogy jelenjenek a képzési anyagban is, felkészítve így az önkéntes szervezeteket a hatékony kárhelyszíni válasz megfogalmazására. Jelen publikációban a szerző Hajdú-Bihar megye helyi önkéntes mentőszervezeteinek képzési struktúráját, annak a veszélyeztettség változásaira való reagálását, illetve fenntartható finanszírozásának lehetőségeit vizsgálja.

Kulcsszavak: önkéntes polgári védelem, állampolgári öngondoskodás, alapképzés, szakképzés, továbbképzés

The safety, the protection against the catastrophes is the fundamental element of all communities of his economic and social development. The voluntary rescue organisations appearing in the defence expressing the civic will to help the creation of the safety with his devices, and his time. The efficiency of the cooperation of professional and voluntary strengths on the harm site is based on the rescue teams' training and on the continuous development. The social environment changed his situations; the new challenges of the creation of the safety have to appear in the training substance, preparing the voluntary organisations for the composition of the efficient answer on the harm site. In this publication the author considers the local voluntary rescue organisations' training structure in Hajdú-Bihar County, there realization on the reply to the changes of the danger, and the possibility of the sustainable financial background.

Keywords: voluntary civil protection, self-catering citizenship, basic training, professional training, professional development

BEVEZETÉS

A biztonság, a katasztrófák elleni védelem minden közösség gazdasági és szociális fejlődésének alapvető eleme. Az ezen igény mentén megjelenő állampolgári önkéntes szerepvállalás azon megfogalmazott válasz, mely egyéni hozzáadott értékén keresztül erősíti a társadalom horizontális célkitűzéseinek, környezeti és társadalmi fenntarthatóságának megvalósulását.

A XXI. század technikai fejlettségi szintjének ellenére a katasztrófák előrejelzése csak részben valósulhat meg, és a veszélyhelyzetek következményei előre fel nem becsülhetőek, [1] ami a megelőzés, a védekezés és helyreállítás folyamatában a társadalom minden résztvevőjé-

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, doktorandusz. E-mail: kristofjp@gmail.com ORCID: 0000-0003-3194-3565

nek feladatot keletkeztet. Ezt támasztja alá Endrődi István megállapítása is, amely szerint „a katasztrófák csak akkor kezelhetők sikeresen, ha az átlagember is felelősséget vállal saját biztonságáért.” [2]

Az egyéni önkéntes segítő akarat hatékony szervezeti formáját azon mentőcsoport szerveződés biztosítja, melynek meghatározását, illetve központi, területi és helyi szintjét a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII törvény [3] (továbbiakban: Katasztrófavédelmi törvény) és végrehajtásáról szóló 234/2011 (XI.10) Kormányrendelet [4] (továbbiakban: Kormányrendelet) szabályozza.

A katasztrófavédelmi törvény 3§ 19. pontjában határozza meg e szervezetek jogi állását, mely szerint az önkéntes mentőszervezet „különleges kiképzésű személyi állománnyal rendelkező, speciális technikai eszközökkel felszerelt, katasztrófák és veszélyhelyzetek hatásainak kivédésére, felszámolására, katasztrófavédelmi feladatok ellátására, valamint emberi élet mentésére önkéntesen létrehozott civil szerveződés.” [3] A definíció alapján az önkéntes szervezetek különleges, és folyamatosan fejlesztett képességekkel kell, hogy rendelkezzenek, s mivel törvény a polgárvédelmi feladatok között határozza meg az önkéntes mentőszervezetek feladatvégrehajtását, szerepvállalásuk civilizációs és természeti katasztrófák elleni védekezés területén egyaránt megjelenhetnek. [5]

Hornyacsek Júlia megállapította, hogy a katasztrófák elhárításában szerepet vállaló szervezetek katasztrófavédelmi ismeretei, készségei, képességei egyes területeken hiányosak, fejlesztésre szorulnak, következésképpen nagyobb hangsúllyal kell kezelni a szükséges készségek kialakítását. [6]

A Teknős, Csepregi, Endrődi szerzők által publikált közleményében megfogalmazottak szerint, „jelenleg az önkéntesség erősödése figyelhető meg a katasztrófavédelmi rendszerben.” [7] Az aktív állampolgári tevékenység, akár önbecsülésen, önértékelésen alapulva, akár társadalmi minták, értékek követéséből eredően, vagy elismertség keresés, egyéni karrier fejlesztés céljából jelenik meg, minden esetben valamely, a települési, területi önkormányzat, vagy a kormányzat védekezési feltételeinek kiegészítése, így a nemzet gazdasági-társadalmi közösségének építéséhez való hozzájárulás.

ÖNKÉNTES POLGÁRI VÉDELMI SZERVEZETEK KÉPZÉSI RENDSZERE

Mint minden emberi tevékenység, így a katasztrófavédelmi tevékenység is emberi és épített környezeti rendszereken keresztül érvényesül, így a folyamatos fejlődés generálta változások az ismeretek bővítését, a kialakult képességek fejlesztését igénylik. Ebből következően a hatékony beavatkozást akadályozó tényezők elkerülése, a károk minimalizálására való törekvés csak a hatásmechanizmusok ismeretén, a veszélyek elemzésén, és az új ismeretek a már meglévő tudásanyagba építésén keresztül érvényesülhet. Ahogy a Kozák Attila és Hornyacsek Júlia szerzők közleményében is megfogalmazódik: „a feladatok egymással rendszerint logikailag összefüggő feladatláncot alkotnak, végrehajtásuk tervszerűséget, az erők koncentrációját, továbbá folyamatos ellenőrzést, értékelést, valamint a tapasztalatok összegzéséből levont következtetések következtetéses megvalósítását igényli. Érvényesül közöttük a feedback-mechanizmus.” [8] Tehát a képzési rendszer akkor éri el fejlesztői célját, ha a válsághelyzet

kezelés ciklusa (megelőzés, védekezés, helyreállítás) magában hordozza a tevékenységek folyamatos revízióját, melynek során az eredmények feldolgozása segítségével korszerűsíthető az eljárás mód, kiegészíthető, hatékonyabbá tehető a gyakorlat.

Mivel a katasztrófák lefolyásai részleteiben esemény specifikusnak tekinthetők, így az ellenük való védekezés más és más, ezért a szabvány eljárások nem tekinthetők célravezetőnek, azokat folyamatosan igazítani kell a kialakult helyzethez. Ebből következően a képességek kialakítása és fenntartása túlmutat a minősítő gyakorlaton való megfelelésre történő felkészítésen, és folyamatos, a megváltozott feltételeket feldolgozó fejlődést tesz szükségessé.

„Ahhoz, hogy a települések képesek legyenek katasztrófák, vagy más veszélyek pusztító hatásai ellen eredményesen védekezni, a mentés és a helyreállítás feladatainak végrehajtásában hatékonyan részt venni, az együttműködő szervezeteket megfelelően támogatni, rendelkezniük kell megfelelő színvonalú és jól alkalmazható védelmi rendszerrel és képességekkel, amelyeket már a megelőzés (felkészülés) időszakában ki kell alakítani és létre kell hozni.” [6] A felkészülési időszakban végrehajtott képzés mind elméleti, mind gyakorlati része elengedhetetlen a védekezési képességek hatékony fenntartásához.

Pántya Péter a gyakorlati rész prioritását állapítja meg, mivel azon keresztül a valósághoz közelített helyzet a készségszint leggyorsabb megszerzését hozza. [9] A képzés két oldala egymást kiegészítve alakíthatja ki a Restás Ágoston által bemutatott felismerés alapú döntés képességét, ahol az azonnali döntéshozatali kényszer megoldását adja az előzetesen kialakított és a helyzetre adaptált megoldási séma alkalmazása. [10]

Meglátásom szerint egy képzési folyamat gyakorlati része akkor tud a kialakítandó képesség teljes vertikumában hozzáadott értéket képviselni, ha azt az ok-okozati viszonyokat feltáró, a tudatos reagálást megalapozó elméleti felkészítés előzi meg, és így az összefüggések felismerésével, megértésével mélyebb bevésődést biztosít.

A képzési háttér jogszabályi keretei

A BM OKF 20/2012 számú utasítás alapján a megalakított mentőcsoportokat felkészítésben kell részesíteni, amelynek a megalakítási cél, az illetékességi területet fenyegető legfőbb veszély okozta károk elhárításának ismereteire kell fókuszálnia, figyelemmel az ellenőrzésen való megfelelés biztosítására. [11]

A szervezetek képzettségének ellenőrzését a Kormányrendelet 57. § (1) bekezdésben határozza meg, mely alapján „az országban működő önkéntes mentőszervezet a hazai katasztrófák és veszélyhelyzetek hatásai elleni védekezésben akkor vehet részt, ha a Nemzeti Minősítési Rendszerben meghatározott képzettségi, felkészültségi alapkövetelményeknek eleget téve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve által lefolytatott, e Fejezetben szabályozott eljárásban a minősítést megszerezte.” [12]

A minősítési eljárással a szervezetek lehetőséget kapnak a védekezéshez szükséges képességek, a felszerelés, a szakmai felkészültség, a problémamegoldó és együttműködési képesség megfelelő szintjének bizonyítására.

A Nemzeti Minősítő Rendszer alapkövetelményeiről szóló 6/2013 BM OKF utasításnak megfelelően az újonnan alakuló önkéntes mentőszervezet rendszerbeállító gyakorlatot, azaz al-

egységeinek együttműködését bemutató terepgyakorlatot, az újraminősítést szerezni kívánó szervezet pedig próbaminősítő, valós helyzetet szimuláló törzsvezetési és terepgyakorlatot kell, hogy tartson a minősítő gyakorlat előtt. [13]

A minősítő gyakorlatot sikeresen teljesítő szervezetek további, képességük fenntartását, fejlesztését szolgáló tevékenységének kötelezettségét a Nemzeti Minősítő Rendszer gyakorlatai tartásának rendjéről és a minősítő bizottsági tagok kijelöléséről szóló 4/2013 BM OKF intézkedés [12] írja elő, melynek értelmében, ezen szervezetek évente egy alkalommal gyakorlatot tartanak, illetve rendszeresen gondoskodnak az állomány elméleti felkészültségének szinten tartásáról. A felkészülés támogatását, és a mentőszervezetek különböző szintjének kárhelyszíni magatartásának egységesítése szándékát mutatja azon lehetőség, miszerint a minősített önkéntes mentőszervezetek a HUNOR és HUSZÁR mentőszervezetek gyakorlataira 1 fő megfigyelőt delegálhatnak.

A központi rendeltetésű mentőszervezet esetében a képzés tervezésének, szervezésének és végrehajtásának személyi felelőse, illetve ütemezése is részletes szabályzásban jelenik meg.

A 33/2014 BM OKF intézkedésben foglaltak alapján a biztonsági tiszt feladata, hogy előkészítse, megtartsa, és dokumentálja a gyakorlatokhoz kapcsolódó munkavédelmi oktatásokat, oktassa az alapvető biztonsági ismereteket, az INSARAG jelzésrendszert, ellenőrizze az elméleti és gyakorlati ismereteket, illetve felügyelje a bevezető és haladó ENSZ biztonsági elektronikus tanfolyam végrehajtását. [14]

Emellett a statikus tiszt az alapvető statikai ismeretekből kell, hogy oktatást tartson, illetve részvételi kötelezettsége van a szervezet továbbképzéseiben.

A szabályozás értelmében a mentőszervezet kiképzéseiben, továbbképzéseiben részt vesznek a logisztikai feladatokat koordináló műveletirányító tiszt, az infokommunikációs eszközök működéséért felelős infokommunikációs tiszt, a veszélyhelyzeti felderítésre vonatkozó eljárásrendet kidolgozó veszélyhelyzeti felderítő tiszt, az alegységvezetők, továbbá a szervezet beavatkozó egységei, csoportjai, a kutató egység, a mentő-egység, az egészségügyi csoport és a pszichológus csoport.

A Hajdú-Bihar megyei önkéntes mentőszervezetek képzési szerkezete

A polgári védelmi felkészítés célja „az ipari és nukleáris balesetek, elemi csapások, természeti katasztrófák, kedvezőtlen időjárási viszonyok, súlyos közlekedési balesetek következtében kialakuló veszélyhelyzetek elhárítására, való felkészülés.”[15]

Hajdú-Bihar megye önkéntes mentőszervezeteinek képzése a 20/2012. sz. Főigazgatói utasítás [11] alapján alapképzés, szak- és továbbképzés formájában történik. A járási mentőcsoportok részére 3 évente, a települési szervezetek részére 2 évente kell gyakorlatot tartani, melynek keretében történik az elméleti továbbképzés is.

Meglátásom szerint a szervezetek beavatkozási és együttműködési képességének fenntartása ugyanakkor az ismeretek folyamatos frissítését tenné szükségessé, melyet a továbbképzésük járási szinten minimum 2, települési szinten pedig évenként történő szervezése, végrehajtása biztosítana eredményesen, lehetőséget adva így, hogy az előadások anyagába folyamatosan beépüljenek a legújabb szakmai ismeretek, jogszabályok.

Szervezetek alapképzése

Az alapképzésben a mentőszervezetek elméleti oktatásának anyagát a katasztrófavédelem rendszerének, és az e rendszerben betöltött szerepüknek, felelősségi körüknek a megismertése adja.

A képzés a következő pontok feldolgozásával kerül végrehajtásra: [11]

1. A katasztrófavédelem irányítása, jogszabályok témakörében kerül bemutatásra a katasztrófavédelem helye, szerepe, feladatai, irányítása. Célja, hogy az önkéntesek be tudják határolni mentőszervezetük beavatkozási környezetét, a polgári védelmi rendszer alapelemeit.
2. A tagok jogai és kötelezettségei körében a képzési anyag a polgári védelmi szervezetten belüli függelmi viszonyok, irányítás, jelentés és az utasításadás rendje. A szervezet tagjai számára elsődleges, hogy tudatosítsák, bár önkéntesen vesznek részt a katasztrófavédelemben, ugyanakkor a hivatásos szervekkel való hatékony együttműködés, a kárhelyszíni egyenszilárdság tőlük is a rendvédelmi szervekre jellemző magatartás és szervezeti kultúra kialakítását kívánja.
3. Polgári védelmi egységek feladataiban az önkéntes polgári védelmi szervezetek riasztása, a riasztás rendszere, a lakosság tájékoztatásának, riasztásának módszerei, a lakosságvédelmi feladatok kerülnek feldolgozásra. Az önkéntes mentőszervezetek speciális szakfelszerelése és tudása speciális szakfeladatok végrehajtását teszi lehetővé, ugyanakkor ezen szervezetek, mivel polgári védelmi besorolásban jelennek meg a katasztrófavédelem rendszerében, a Katasztrófavédelmi törvény 52§-ban megfogalmazott polgári védelmi feladatok ellátásában való közreműködésre kötelezettek.
4. A veszélyeztető hatások témakörében bemutatásra kerül a települések veszélyeztetettsége, besorolása, a kockázatbecslés és a veszély-elhárítási tervek, valamint a működési területre jellemző legfőbb veszélyforrások ellen való védekezés lehetőségei.
5. Munkavédelmi ismeretek témakörében feldolgozásra kerülnek a kárterület felderítése közben betartandó szabályok, a műszaki mentés során betartandó szabályok, a szennyezett területről történő mentés biztonsági rendszabályai, tűzvédelmi ismeretek, az egyéni védőeszközök használata, illetve a kritikus körülmények között végzett tevékenység higiéniai szabályai.
6. Az alapképzés során az alapvető egészségügyi ismeretek témájában az elsősegélynyújtási ismeretek, a sérültek kimentése, mozgatása illetve a radiológiai, biológiai és vegyi anyaggal érintett sérültek elsődleges ellátásának szabályai alkotják a tananyagot.

A szervezetek szakkiképzése

A 20/2012. sz. Főigazgatói utasításban [11] foglaltaknak megfelelően, a szakkiképzés a szervezetek konkrét szakfeladatokra történő felkészítését szolgálja, melynek során a lakosságvédelmi ismeretek, illetve az egység speciális tevékenységéhez kapcsolódó ismeretek kerülnek átadásra. [11]

1. Az infokommunikációs egység feladata, hogy a gyors, pontos, megbízható és hiteles információk eljuttatásával segítséget nyújtson a káreset felszámolását irányítóknak, a

védekezésben résztvevőknek. [16] Ennek értelmében a tananyagot a Kormányrendelet 24. – 26. fejezetei feldolgozásában a lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatása, az együttműködő szervekkel történő kommunikációnak, az informatikai és kommunikációs eszközök kezelésének, a riasztás végrehajtásának szabályai alkotják.

2. A lakosságvédelmi egységt tekintetében a Kormányrendelet 31-37. fejezeteiben foglaltak alapján a kitelepítés, kimenekítés, befogadás tervezésének, szervezésének és végrehajtásának feladatai kerülnek feldolgozásra
3. Az egészségügyi egység tekintetében a szakkiképzés a járványügyi feladatok, a lakosság és az anyagi javak megelőző ABV védelme, a mentesítés és a fertőtlenítés végrehajtásának speciális szabályai, a szükség-védőeszközök használata, elsősegély nyújtási ismeretek, a sérültek felkutatása és a sérültek szállítása témájában jelenik meg.
4. A logisztikai egység szakfeladat a végrehajtásának támogatására, a megfelelő integráló képesség, a minden helyzetben működőképesség, a megfelelő gyorsaság és rugalmasság, a megfelelő együttműködési képesség, a költség-hatékonyság, illetve a logisztikai folyamatok tervezhetőségének biztosítása érdekében. [17] A szakkiképzési tananyag a logisztikai támogatási ismeretek, a felkészülési időszak, a közvetlen előkészítési és a végrehajtási időszak feladatainak tervezése, az önkéntes polgári védelmi szervezetek anyagi-technikai feltételeinek biztosítása ismereteit tartalmazza.
5. A műszaki egység tekintetében a képzés tárgya a műszaki kárfelszámolási és tűzoltási ismeretek, védekezési feladatok, ezen belül a rendkívüli téli időjárás, viharok, hőség, jégeső, árvíz, belvíz elleni védekezési feladatok, helyi vízkár elhárítási feladatok, a romosodott épületekben rekedt személyek kutatása és mentése, a kulturális örökség védett elemeinek mentése és a védelmi célú építmények létesítése.

A szervezetek továbbképzése

A 20/2012. sz. Főigazgatói utasítás [11] alapján a továbbképzés a résztvevők ismereteinek bővítését és felkészültségi szintjének javítását célzó, az alap és szakkiképzés ismereteit ismétlő és rendszerező tevékenység.

Ezen túlmutatóan, a képzési forma magában hordozza a megváltozott civilizációs körülmények között bekövetkezett válsághelyzet kezelési tevékenységek revíziójából eredő, és a hibafeltáró analízis eredményeként korszerűsített eljárásmodok megismerésének lehetőségét is.

Szternák György tudományos közleményében tett megállapítás szerint, a NATO- és az európai uniós csatlakozást követően Magyarország geopolitikai és geostratégiai helyzete alapjában megváltozott, a régi kockázatok, kihívások, veszélyek, válságok és konfliktusok valószínűsége csökkent. [18] Ezzel párhuzamosan a XXI. század gazdasági, társadalmi preferenciái teremtette új kihívások a települések veszélyeztettségét új dimenziókba helyezték, és ahogy

Hevér Enikő - Muhoray Árpád szerzők is rámutatnak, a katasztrófavédelemnek, és ezen belül minden szervezeti elemének, rendvédelmi feladata betöltése érdekében a védekezésben megfelelő korrekcióval kell követnie a társadalmi, gazdasági, természeti változásokat. [19] Következésképpen a biztonság megteremtésének új kihívásai meg kell, hogy jelenjenek a képzési anyagban is, felkészítve így az önkéntes szervezeteket a hatékony kárhelyszíni válasz megfogalmazására.

JAVASLATAIM A TOVÁBBKÉPZÉSI ELJÁRÁS KORSZERŰSÍTÉSÉRE

Hajdú-Bihar megye 10 járási önkéntes mentőszervezetét vizsgálva kijelenthető, hogy a szervezetek a járások földrajzi elhelyezkedéséből adódó legfőbb veszélyeztető tényezőt, a belvíz okozta kárelhárítási feladatokat figyelembe véve, alapvető vízkár elleni védekezésre kerültek megalakításra. Ugyanakkor a megye területét érintő civilizációs veszélyek, a 75 318 fő lakost érintő veszélyes áruszállítás, a 111 891 fő lakost érintő veszélyes üzemek működése, vagy a megye teljes lakosságát, 541 000 főt érintő, a lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége, ezek működésében bekövetkező zavar, vagy baleset során megjelenő polgári védelmi feladatok, speciális mentőszervezeti feladatok ellátása is részét kell képezzék beavatkozási képességüknek. Következésképpen a továbbképzés során a feldolgozandó ismeretek köre e területre is ki kell, hogy terjedjen. [20]

Továbbképzés téma fejlesztése: Ipari balesetek következményeinek felszámolása

A vegyipar fejlődése, gazdasági meghatározó szerepe a mentőszervezetek szerepvállalási perspektíváit jelentősen kiterjesztette.

Tekintve, hogy a katasztrófavédelem szervei felelősek a veszélyes anyagok jelenlétében bekövetkező ipari katasztrófák, súlyos ipari és közlekedési balesetek elhárításáért, mentési feladatokban a mentőszervezetek szerepvállalása is megfogalmazódik. [21]

A szervezetek speciális beavatkozásának háttérét biztosító logisztikai támogatás rendszernek, a készletképzésnek és az ellátás folyamatának, a beavatkozás anyagi-technikai biztosítása kiszámíthatóságának alapfeltétele a védekezési eljárás meghatározása, a feladat végrehajtás környezetének ismerte, melynek érdekében a képzési anyagban mind elméleti, mind gyakorlati szinten feldolgozandóak a vegyi balesetekkel (eseményekkel) kapcsolatos alábbi területek:

1. Felderítés:

Földi László tudományos közleményében foglaltak alapján kijelenthető, hogy a civilizációs veszélyforrás környezeti feltételei, és az esemény helyszíne átvizsgálásának technikai megvalósítása a mentőszervezetek eszközfejlesztésének szükségességét vonja magával. [22] A káresemény kiterjedésének meghatározása, a veszélyeztetettség pontosítása, illetve a légköri viszonyok pozitív vagy negatív befolyásoló tényezőként való azonosítása légi felderítési eszközökkel hajtható végre leghatékonyabban. Légi felderítő eszköz (drón) fejlesztéssel, illetve használatára kiképzett személyzettel, a

mentőszervezet információt tud szerezni a sérült létesítmények állapotáról, a kialakult rombolódások méreteiről és fokáról, a közművek állapotáról, így támogatást nyújthat a beavatkozáshoz a mentési lehetőségek, a levegőszennyezettség helyzetének, az érintett és a szomszédos létesítmények állapotának, a megközelítési lehetőségek feltárásával.

2. Beavatkozás:

Kátay-Urbán Lajos és Vass Gyula előadásában [23] rámutat, hogy az ipari baleset helyszínén való beavatkozásra való felkészülés során tanulmányozni kell az egységet érintő legfontosabb következményeket úgy, mint a tüzek által okozott hőszugárzásnak, illetve a robbanás túlnyomásának hatását, a mérgezési hatást, a hosszú távú egészségkárosodási következményt. Ezen ismeretek alapján kell meghatározni az egység felszerelésének fejlesztési irányát, illetve az egyéni védőeszközök alkalmazásának eljárását. Az esetleges balesetek környezetének vizsgálatával kell modellezni a veszélyes üzemek tekintetében, a beavatkozást kívánó esemény során végbemenő folyamatok által gerjesztett dominóhatást. [24]

3. Speciális lakosságvédelmi feladatok ellátása:

Lakosságvédelem kérdésében a képzési anyagnak ki kell térni a katasztrófa-kárterületen tartózkodókat érő lelki hatások kiváltotta, súlyos következményekkel járó tömeges pánikhatás, tömegpszichózis kezelésére, az e körülmények között megvalósuló polgári védelmi feladatok ellátására, melynek fontos pontja a pánikot kiváltó okok azonosítása, felismerése: [25]

- a lakókörnyezet drasztikus változása, épületek közművek, utak romosodása,
- az alapvető ellátás zavara vagy átmeneti hiánya, akadályok az alapvető szükségletek kielégítésében
- a kitelepítés folyamatában jelentkező rendkívüli élethelyzetekbe kényszerülés, az egyén közösségbe kényszerülése (kitelepítés),
- intenzív környezeti hatások: hangok, fények, szagok, továbbá a halottak, súlyos sérültek, elhullott állatok látványa,
- a hivatalok, a mentőerők részéről tapasztalható átmeneti zavarodottság, [25]

A mentőszervezetek speciális felszerelésükkel, híradó technikai eszközökkel, szállító járművekkel támogató segítséget nyújthatnak a települési polgári védelmi szervezetnek a lakosság riasztása, a tervezett útvonalon történő egyéni és csoportos kimenekítése, vagy elzárkóztatása végrehajtásában, a szabad területen lévő személyek felkutatásában, védett helyre történő juttatásában.

A továbbképzések fenntartható finanszírozási háttere

Az Európai Unió által biztosított finanszírozási hátterek a kárhelyszíni egyenszilárdság legmagasabb szintjének, a nemzetközi együttműködés hatékonyságának megteremtését célozzák. A támogatási rendszer prioritásként kezeli a tagállamok reagálási képességének javítását, az eljárások javítását és ellenőrzését, valamint a segítségnyújtási beavatkozások koordinálását célzó közös megközelítés kialakítását, továbbá súlyos katasztrófák esetén a reakcióidő csökkentését. [26]

A finanszírozás szellemében megvalósuló képzések mind elméleti, mind gyakorlati megvalósításával a mentőszervezetek helyi szintjén feladatot vállaló önkéntes polgári védelmi szervezetek részéről sikerrel alkalmazható a saját humán erőforrás fejlesztése, ezáltal a mentőszervezet logisztikai támogatási hátterének fejlesztésére.

1. Európai Területi Együttműködési Program [27]

A 2014-2020-as programozási időszakban az Európai Területi Együttműködési (ETE) célkitűzés keretében 8,9 Mrd EUR használható, melynek 74,06%-a határ menti, 20,36%-a transznacionális és 5,58%-a régiók közötti együttműködésre fordítható. [28]

- a) Határokon átívelő együttműködés – a közös határ két oldalán található régiók és helyi hatóságok közreműködésével megvalósuló projektek finanszírozása, ilyenek például az infrastruktúra határokon átívelő használatának fellendítésére törekvő projektek.
- b) Transznacionális együttműködés – olyan projektek finanszírozása, amelyek tagállami, regionális és helyi hatóságok közreműködésével valósulnak meg egy nagyobb kiterjedésű földrajzi területen. Itt jelölhető a Közép-Európa transznacionális programot, melynek 3. prioritása a természeti és kulturális örökség és erőforrások védelmével és fenntartható használatával kapcsolatos igényekre ad választ. A program a funkcionális városi területek környezeti minőségfejlesztésére is hangsúlyt helyez, ezért kulcsfontosságú kihívások, úgymint földhasználati konfliktusok, lég-, talaj- és vízszennyezés és hulladékgazdálkodás is a prioritási tengely részét képezik
- c) Régiók közötti együttműködési programok – az innovációval, energiahatékonysággal, városfejlesztéssel és egyéb területekkel kapcsolatos bevált gyakorlatok egymással való megosztásának elősegítésére. A 2014-2020 tervezési időszakban a következő témakörök keretében fogalmazható meg a katasztrófa felszámolást támogató projektek, a környezetvédelem, nemzeti örökségvédelem (INTERREG V_C - 6. prioritás), illetve a határ menti terület térségi, fizikai és infrastrukturális integrációjának erősítése (INTERACT III) témakiírásában.

2. Polgári Védelmi Mechanizmus [29]

A Pénzügyi Eszköz biztosítja a közösségi polgári védelmi tevékenységek finanszírozását. Az Eszköz a segítségnyújtási és felkészültségi tevékenységeket, az Európai Unión belüli megelőzést (katasztrófák kiváltó okairól szóló tanulmányok, előrejelzés, lakosságtájékoztatás) és a felkészülést (képzés, hálózatépítés, gyakorlatok, szakértők mozgósítása), illetve a kiegészítő szállítási képességek biztosítását támogatja.

A közösségi polgári védelmi pénzügyi eszköz keretében finanszírozott együttműködési projektek megvalósítását célzó, évenként meghirdetésre kerülő pályázati felhívások keretében a gyakorlatokon keresztül a tapasztalatcserére, és beavatkozási eljárás fejlesztésére vonatkozó projektek támogatására is lehetőség nyílik.

Az Európai Unió által biztosított közvetett forrásokon túl a katasztrófák elleni önvédelemi készséget, a polgári öngondoskodást az állami, önkormányzati szektornak támogatni kell, hiszen e törekvések erősítik, tartalommal töltik fel a hatóság lakosságvédelmi intézkedéseit.

Endrődi István megállapítása szerint „elsősorban azokban a térségekben tartják fontosnak és segítik, támogatják a helyi vezetők a felkészítést, amelyet az elmúlt években jelentős ár-, belvíz illetve más civilizációs és természeti katasztrófák érték és közvetlenül tapasztalták a felkészített emberek gyakorlati hasznosságát.” [30] A települési önkormányzatoknak is érdeke, hogy a szakembereket és a katasztrófavédelem területén speciális szerepet betöltő mentőszervezetek minél nagyobb súllyal tudjanak részt venni a megelőzés, védekezés és helyreállítási folyamatokban.

A települési támogatásnak leghatékonyabb formája annak természetbeni megjelenése, ahol az önkormányzatok infrastruktúrájának, épület és technikai kapacitásának biztosítása ad keretet a kiképzési munkához, a képzések tervezésének, szervezésének, végrehajtásának utaztatási, ellátási, terem és hangtechnikai háttér logisztikai biztosításához.

Az állami támogatási oldalról a pénzügyi fenntarthatóságot a BM OKF, valamint a területi szervei az önkéntes mentőszervezetek számára pályázati úton, továbbá egyedi elbírálás alapján, pénzbeli és nem pénzbeli juttatásokkal biztosítják. A BM OKF által, az önkéntes mentőszervezetek számára évenként kiírt pályázati támogatás célja a szervezetek működésének biztosítása, beavatkozási képességeinek növelése. A támogatási keret felhasználásával a szervezet tagjai technikai eszközök kezeléséhez, speciális végzettséghez szükséges tanfolyamon vehetnek részt, illetve tehetnek vizsgát. 2015. évben a támogatás a járási szervezetek számára 5 millió forint, a települési mentőszervezetek számára 1 millió forint volt. [31]

A közösségek modern társadalmakat érintő természeti, technológiai és környezeti veszélyekkel szembeni tudatosságának növeléséhez, a védekezésbe való bevonódás lehetőségének megteremtése elengedhetetlen a hatóságok elkötelezettsége és az erőforrások, társadalmi és gazdasági infrastruktúrák veszély elhárítási intézkedések szolgálatába állítása. Az innovatív katasztrófa felszámolási tevékenységeknek szentelt, fenntartható finanszírozási mechanizmusok azonosítása, a katasztrófavédelmi képzettség kialakítását támogató pályázati források képzési folyamat végrehajthatóságának háttérébe állítása fontos eleme a képességek folyamatos fejlesztéséhez.

KÖVETKEZTETÉSEK

A mentőszervezetek logisztikai támogatásának fontos eleme a humánerőforrás képzése, tekintve, hogy ezen önkéntes szervezetek szakmai felkészültsége meghatározó szerepet tölt be a katasztrófák elleni védekezés során megjelenő speciális feladatok végrehajtásában, a lakosság életének és anyagi javainak védelmében.

A mentőcsoportok szerepvállalásában települési szinten jellemzően egy, a járási mentőcsoportok tekintetében több, a járás katasztrófavédelmi veszélyeztetettségével összhangban lévő szakfeladat végrehajtására történő megalakítást jelenik meg. Ezen képzettségek megszerzése, fenntartása feltételezi a folyamatos és tervszerű képzéseket, a továbbképzéseket és gyakorlatokat, melyek egyben biztosítják a szervezet tagjainak folyamatos kiválasztását is.

A szervezetek képzésének jogszabályi környezete nem egységes. A központi rendeltetésű mentőszervezet esetében a képzés tervezésének, szervezésének és végrehajtásának személyi felelőse, illetve ütemezése is részletes szabályzásban jelenik meg, ugyanakkor a területi rendeltetésű megyei mentőszervezetek, illetve a helyi szintű járási és települési mentőszervezetek tekintetében a jogszabályi háttér általános kereteket határoz meg, így aktualizálást igényel a helyi szint képzési struktúrájának erő-eszköz kapacitáshoz való igazítása.

A vizsgált képzések tartalmazzák a mentőszervezetek katasztrófavédelemben való elhelyezkedésére, beavatkozási körülményeire vonatkozó információkat. A tananyag aktualizálására a lépéseket a vezetői képességek, a hivatásos-önkéntes együttműködés mentőszervezeti képességének fejlesztésének hangsúlyossá tétele, a civilizációs veszélyeztetettségre való válaszadás képességének kialakítása és megerősítése irányába javasolt megtenni.

A témában megjelent releváns szakirodalom értékelő áttekintése alapján megállapítható, hogy az átfogóan vizsgálja az önkéntesség alapján szerveződő mentőszervezetek képzési struktúráját, ugyanakkor a megváltozott társadalmi, gazdasági körülmények előtérbe helyezte civilizációs veszélyekre való reagálási képesség kialakítása tekintetében további vizsgálatok szükségessége mutatkozik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] ANTAL Ő., RÉVAI R.: Az egészségügy szerepe a katasztrófák megelőzésében, Bolyai Szemle XXIII.: (1) pp. 60-69.
- [2] ENDRÓDI I.: A magyar önkéntes polgári védelmi szervezetek szerepe az új katasztrófavédelmi törvény alapján, Védelem Online: Tűz- és Katasztrófavédelmi Szakkönyvtár XIX:(5) pp. 11-14. (2012)
- [3] 2011. évi CXXVIII. törvény A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. Magyar Közlöny, 113 (2011), 28842–28891.
- [4] 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról. Magyar Közlöny, 131 (2011), 32252–32298.
- [5] KISS B., MUHORAY Á.: A hazai kutató-mentő szervezetek, Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 24: (1-2) pp. 92-107.
- [6] HORNYACSEK J.: A települési védelmi képességek a katasztrófa-kihívások tükrében, Budapest: „Biztonságunk érdekében” Oktatási- és Tanácsadó Tudományos Egyesület, 2010.
- [7] TEKNŐS L., CSEPREGI P., ENDRÓDI I.: Felsőoktatási intézmények önkéntes mentőszervezeteinek jelentősége, helye, szerepe a katasztrófavédelem rendszerében Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 24:(1) pp. 155-168. (2014)
- [8] KOZÁK A., HORNYACSEK J.: A polgári védelem kialakulása, szerepe a katasztrófavédelem egységes rendszerében, Bolyai Szemle 21:(2) pp. 157-184. (2012)
- [9] PÁNTYA P.: Füsttel telített, zárt terekben történő tűzoltói beavatkozások vizsgálata a biztonság szempontjából, Bolyai Szemle 22:(3) pp. 47-58. (2013)
- [10] RESTÁS Á.: A tűzoltásvezetők döntései – elméleti szempontból, Védelem - Katasztrófa- Tűz- és Polgári Védelmi Szemle 20: (3) pp. 5-10.
- [11] BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgató 20/2012. (VIII.30) számú utasítása a polgári védelmi szervezetek állományának katasztrófavédelmi képzési programjáról.

- http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_jogszabaly (letöltés: 2016.03.28)
- [12] 4/2013. (I. 23.) BM OKF Főigazgatói Intézkedés a Nemzeti Minősítési Rendszer alapkövetelményeiről. <http://okfintranet.katvedd1.local/SitePages/Kezd%C5%91lap.aspx> (letöltés: 2016.03.14)
- [13] 6/2013. (X. 31.) BM OKF Főigazgatói Utasítás a Nemzeti Minősítési Rendszer alapkövetelményeiről. Hivatalos értesítő, 53 (2013), 19856–19898.
- [14] 33/2014 BM OKF a HUNOR Hivatásos Katasztrófavédelmi Mentőszervezet működéséről és alkalmazásáról. <http://okfintranet.katvedd1.local/SitePages/Kezd%C5%91lap.aspx> (letöltés: 2016.03.15)
- [15] HORNYACSEK J., CSÉPAINÉ SZÉLL P., VERES V.: Önkormányzati vezetők felkészítése a védelmi feladatokra: kézikönyv polgármesterek részére a települési védelmi feladatok ellátásához, Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010. 171 p.
- [16] MORVAI CINTIA, MUHORAY ÁRPÁD: A 2013-as dunai árvíz egy esettanulmánya a Budapest III. kerületi operatív bázis vonatkozásában, Bolyai Szemle XXIV. (3): pp. 124-137. (2015)
- [17] MUHORAY Á., TEKNŐS L.: A HUNOR hivatásos nehéz kutató - mentő mentőszervezet alkalmazásának logisztikai feladatai, Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 25: (E-szám) pp. 14-23
- [18] SZTERNÁK GY.: Geopolitikai, geostratégiai elemzés, <http://www.zmne.hu/tanszekek/kkrszt/Tananyag/DSUPIN.doc> (Letöltés: 2016. 03. 01.)
- [19] HEVÉR E., MUHORAY Á. : A rendőrség bűnügyi szakterületének együttműködése a katasztrófavédelemmel a civilizációs katasztrófák során, Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata 24: (1) pp. 169-184.
- [20] KAP-Online Adatbázis, <http://kap.katvedd1.local/> (letöltve: 2016.03.07)
- [21] KÁTAI-URBÁN L.: Katasztrófák elhárításának foglalkozás-egészségügyi kérdései. In: Kátai-Urbán Lajos, Dobor József (szerk.): Foglalkozás-egészségügyi aktuális kérdései: előadás gyűjtemény nemzetközi tudományos-szakmai konferencia. Konferencia helye, ideje: Budapest, 2012. 06. 27. Budapest, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, 2012. pp. 124–144.
- [22] Dr. FÖLDI L.-KÖRMENDY N.: Katasztrófaveszély felderítés 1. Általános felderítési feladatok. http://www.zmne.hu/tanszekek/vegyi/docs/fiatkut/pdf/korm_04_03.pdf (Letöltés: 2016. 03.10.)
- [23] L., KÁTAI-URBÁN – GY., VASS: Development of Hungarian System for Protection against Industrial Accidents. In: Jozef Ristvej (ed.): 18. medzinárodnávedecká konferencia Riešeniekrízových situácií v špecifickom prostredí. Zilina, Szlovákia, 2013. 06. 05–06. University of Zilina, 2013. pp. 229–239
- [24] VASS GY., SZAKÁL B., KÁTAI-URBÁN L.: Katasztrófa-megelőzés. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola, 2009. 112 p.
- [25] HORNYACSEK J.: A tömegkatasztrófák pszichés hatása a beavatkozó állományra, az alapvető korai és késői pszichés jelenségek, valamint a negatív következmények elkerülésének lehetséges módjai, Műszaki Katonai Közlöny (Online) 22.:(1. szám) pp. 143-189. (2012)
- [26] EUROPEAN COMMISSION DG ECHO: Decision 2014/762/EU Official Journal of the European Union, 320 (2014). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0762&from=EN> (A letöltés ideje: 2016. 03. 16.)
- [27] Európai Területi Együttműködési program, <http://egtc.kormany.hu/europai-teruleti-egyuttmukodes-2014-2020> (letöltve: 2016.03.12)

- [28] EUROPEAN UNION ERDF, <http://www.interregeurope.eu/about-us/what-is-interreg-europe/> (letöltve: 2016.03.12)
- [29] Civil Protection Mechanism http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/mechanism_en (letöltve: 2016.03.15)
- [30] ENDRŐDI I.: A Magyar Polgári Védelmi Szövetség Közgyűlése által jóváhagyott 2008-ik évi közhasznúsági fő feladatok ismertetése, Polgári Védelmi Szemle 1: pp. 3-27. (2009)
- [31] BM OKF pályázati kiírása az önkéntes mentőszervezetek részére www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=szervezet_hirek&hirid=3584 (2016.03.12)